

VÝVOJ TUZEMSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ OD ROKU 1949

Květoslav Růžička¹

Úvodem

Rozhodčí řízení je definováno jako rozhodování sporů soukromými osobami nebo nestátními rozhodčími institucemi, které jsou oprávněny na základě dotčených právních předpisů předložený spor projednat a rozhodnout. Rozhodčí řízení končí zpravidla vydáním rozhodčího nálezu, který je, je-li doručen sporným stranám, exekučním titulem. Základní procesní podmínkou pro konání rozhodčího řízení je platná rozhodčí smlouva, uzavřená mezi spornými stranami, která vylučuje projednání sporu obecným soudem.

V současné době žádná mezinárodní smlouva či přímo použitelný předpis Evropské unie nestanoví podmínky pro možnost konání a průběh rozhodčího řízení. Každý stát si proto stanoví, které spory připustí k projednání v rozhodčím řízení, vnitrostátními právními předpisy.

Rozhodčí řízení není žádným fenoménem dvacátého či jednadvacátého století. Již ve Starověkém Egyptě byly spory mezi obchodníky rozhodovány rozhodci. Rozhodčí řízení znalo i Římské právo, ve kterém byl institut rozhodce využíván v rámci řízení před *pre-actorem*.²

Rozhodčí řízení existovalo také na území dnešní České republiky. První písemné zmínky lze najít v Břeclavském textu Statut Konráda Oty z roku 1237 o „zlubném sídu“. Za vlády Karla IV. rozhodovali jako rozhodci tzv. „ubrmani“, což byli příslušníci nižší šlechty.³ Významný český rybníkář Štěpánek Netolický (1460–1539) také působil jako rozhodce. „*Štěpánek byl jako uznávaný geometr a odborník zván na panství jiných velmožů, rozhodoval majetkové spory o pozemky, o jeho služby měli zájem i církevní hodnostáři a feudálové ze Salzburgu a Pasova.*“⁴

Za Rakouska-Uherska bylo rozhodčí řízení upraveno v § 577 a násl. civilního soudního řádu (zákon č. 113/1895 ř. z.). Také existence různých rozhodčích institucí není otázkou poslední doby. Nejstaršími byly burzovní rozhodčí soudy, které vznikaly na základě zákona č. 67/1875 ř. z. Na základě zákona č. 14/1890 ř. z. byly zřizovány rozhodčí soudy bratrských pokladen, na základě zákona č. 145/1920 Sb. z. a n. pak vznikaly hornické rozhodčí soudy.

Tento článek je věnován vývoji právní úpravy rozhodčího řízení v tuzemsku od roku 1949 do současnosti. Proč právě od roku 1949, protože tento rok byl na našem území

¹ Prof. JUDr. Květoslav Růžička, CSc. Katedra obchodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Článek vznikl v rámci programu Progres Q03.

² Podrobněji srov. KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha, 1995, s. 115.

³ Srov. WOJCIECHOWSKI, R.: *Arbitraz w doktrynie prawnej sredniowiecza*. Wrocław, 2010, s. 63 an.

⁴ Blíže HULE, M.: *Průvodce po rybnících, památkách a hospůdkách Třeboňska*. Třeboň, 2005, s. 22.

zřízen první stálý rozhodčí soud s obecnou pravomocí (mohl rozhodovat soukromoprávní spory vzniklé z majetkových poměrů). Za zásadní mezníky dalšího vývoje právní úpravy lze považovat roky nabytí účinnosti nových zákonů upravujících rozhodčí řízení (1964, 1995).

1. Právní úprava v letech 1949–1963

Rozhodčí řízení bylo upraveno v rakouském civilním soudním řádu z roku 1895 (**zákon č. 113/1895 ř. z.**), který u nás platil až do nabytí účinnosti **zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních**. Tento zákon v části páté v ustanovení § 648 poskytoval stranám možnost uzavření písemné dohody (rozhodčí smlouvy), aby o věcech uvedených v ustanovení § 404 odst. 1⁵ rozhodoval místo obecného soudu jeden nebo více rozhodců. Rozhodčí smlouva mohla být uzavřena pouze tehdy, když jednou ze stran byla československá právnická osoba. Pojem „rozhodčí smlouva“ v tehdejšímu pojetí navazuje na širší pojem „autonomie smluvních stran“, přičemž s tímto jevem se můžeme setkat jak ve vnitrostátním zákonodárství, tak i při úpravách mezinárodních.⁶

Pro toto období je zcela typické, že rozhodčí řízení nebylo v tuzemsku pro řešení soukromoprávních sporů využíváno. Významnou událostí však bylo zřízení **Rozhodčího soudu při Československé obchodní komoře** (dále jen „Rozhodčí soud ČSOK“) v roce 1949 na základě výnosu Ministerstva zahraničního obchodu č. 511.754/49-II/1 ze dne 27. 5. 1949, který mohl rozhodovat spory z mezinárodního obchodního styku. Počet jím rozhodovaných sporů byl zpočátku zanedbatelný. V roce 1980 došlo ke změně názvu na **Rozhodčí soud při Československé obchodní a průmyslové komoře** (dále jen „Rozhodčí soud ČSOPK“).⁷ Jako jeho právní nástupce v současné době existuje **Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky** (dále jen „Rozhodčí soud HK AK“).⁸

Přednost před vnitrostátní právní úpravou mají ustanovení mezinárodních smluv. Bylo v té době Československo vázáno nějakými mezinárodními smlouvami? Bylo vázáno **Protokolem o doložkách o rozsudím z roku 1923**⁹ a **Úmluvou o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků z roku 1927**.¹⁰ Protokol ukládal smluvním státům umožnit na jejich území rozhodčí řízení založené na rozhodčí smlouvě nebo kompromisu, přičemž takové rozhodčí řízení, včetně ustavení rozhodčího soudu, mělo být upraveno vůlí stran a zákony státu, na jehož území se rozhodčí řízení mělo konat. Smluvní státy se zavázaly v souladu se svými předpisy, že zabezpečí svými úřady výkon výroků rozhodčích, vynesených podle ustanovení Protokolu.

⁵ Podle § 404 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb. se „ustanovení jedenácté hlavy použijí na řízení ve všech věcech, pokud se o nich nemá konat podle ustanovení obsažených v předchozích hlavách této části, v třetí nebo čtvrté části tohoto zákona anebo ve zvláštním zákoně“.

⁶ Srov. např. SEDLÁČEK, V. – STEINER, V.: *Mezinárodní obchodní arbitráž (se zřetelem k právní úpravě v ČSSR)*. Svazek 1. Praha, 1975, s. 12.

⁷ Zákonem č. 42/1980 Sb., o hospodářských stycích se zahraničím.

⁸ Srov. § 19 odst. 1 zákona č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, a který dnes působí podle § 3 zákona č. 223/1994 Sb., o sloučení Československé obchodní a průmyslové komory s Hospodářskou komorou České republiky, o některých opatřeních s tím souvisejících a o změně a doplnění zákona č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění zákona č. 121/1993 Sb.

⁹ Sbírka zákonů a nařízení č. 191 z roku 1931.

¹⁰ Sbírka zákonů a nařízení č. 192 z roku 1931.

Úmluva upravovala podmínky uznání a výkonu rozhodčích výroků (rozhodčích nálezů) vydaných podle Protokolu na území smluvních států, stanovila důvody pro možnost odepření uznání a výkonu a seznam listin, které musela předložit strana uplatňující uznání a výkon. Obě zmíněné mezinárodní smlouvy byly nahrazeny **Úmluvou o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958**, která se pro Československo stala závaznou dne 10. 10. 1959 (dále jen „Newyorská úmluva“),¹¹ a která je dodnes nejvýznamnější mezinárodní smlouvou v oblasti rozhodčího řízení, protože zajišťuje a urychluje proces uznání a výkonu rozhodčích nálezů, vydaných na území jednoho smluvního státu v jiném smluvním státě. Její význam je násoben i tím, že v oblasti soudního řízení neexistuje žádná mnohostranná mezinárodní smlouva (a stěžejí bude v budoucnu uzavřena), která by upravovala uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí.¹² Newyorskou úmluvou bylo k 23. 11. 2016 vázáno 156 smluvních států,¹³ přičemž mezi ně patří všechny nejvýznamnější světové ekonomiky.

Newyorská úmluva v čl. III stanoví, že každý smluvní stát uzná rozhodčí nález za závazný a povolí jeho výkon podle předpisů o řízení, jež platí na území, kde je rozhodčí nález uplatňován. Pro uznání a výkon rozhodčích nálezů nebudou stanoveny podstatně tíživější podmínky nebo vyšší soudní poplatky, než jsou stanoveny pro uznání a výkon rozhodčích nálezů místních (národních). Strana žádající o uznání a výkon musí předložit originál nebo úředně ověřenou kopii rozhodčího nálezu a rozhodčí smlouvy. I Newyorská úmluva však zná důvody pro odepření uznání a výkonu rozhodčího nálezu (např. při neexistenci platné rozhodčí smlouvy, když složení rozhodčího soudu neodpovídalo ujednání stran nebo když by rozhodčí nález byl v rozporu s veřejným pořádkem státu, kde je žádáno o uznání a výkon).

V rámci států Rady vzájemné hospodářské pomoci (dále jen „RVHP“) existovaly tzv. Všeobecné dodací podmínky RVHP 1958, které se aplikovaly na dodávky zboží mezi organizacemi členských států RVHP a které stanovily, že spory ze smluv o dodávce zboží mají být rozhodovány v rozhodčím řízení ve státě žalované strany. Byly závazné také pro Albánii, Bulharsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a SSSR.¹⁴

Ohledně důvodu jejich závaznosti se u nás vedla odborná diskuse. Podle názoru B. Jičínského byla vnitrostátní závaznost provedena tím, že ministerstvo zahraničního obchodu příkazem č. 1 z 15. 1. 1958 vydalo podřízeným organizacím zahraničního obchodu „Směrnice o používání Všeobecných podmínek RVHP“,¹⁵ naopak R. Bystrický považoval jejich přijetí v rámci RVHP za „převzetí mezinárodního závazku“.¹⁶

V té době existovaly také dvoustranné mezinárodní smlouvy o právní pomoci, které upravovaly i uznání a výkon rozhodčích nálezů. Například Úmluva mezi Československem a Portugalskem o uznání a výkonu soudních rozhodnutí z roku 1931 v čl. 5 stanovila, že „výroky rozhodčí vydané v jednom ze smluvních států, které tam mají stejnou platnost

¹¹ Vyhláška č. 74/1959 Sb.

¹² Výjimku představuje Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. 12. 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (přepřevzaté znění), které nabylo účinnosti 10. 1. 2015 a které se označuje jako „Brusel Ibis“.

¹³ Dostupné na http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html.

¹⁴ Podrobněji srov. RŮŽIČKA, J.: *Všeobecné dodací podmínky RVHP/1975 ve znění z roku 1979*. Praha, 1979.
¹⁵ Srov. JIČÍNSKÝ, B.: K otázce právní povahy Všeobecných podmínek pro dodávky zboží mezi organizacemi pro zahraniční obchod členských států Rady vzájemné hospodářské pomoci (všeobecné podmínky RVHP 1958) a jejich vnitrostátní závaznosti. *Právní zpravodaj čs. zahraničního obchodu* 1/1959, s. 5.

¹⁶ BYSTRICKÝ, R.: K otázce právní povahy Všeobecných podmínek pro dodávky zboží RVHP (VP – RVHP). *Právní zpravodaj čs. zahraničního obchodu* 4/1959, s. 3.

jako rozhodnutí soudní, budou uznány a vykonány ve druhém státě, vyhovují-li předpisům předchozích článků“.¹⁷ I jeden vnitrostátní předpis upravoval uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů – byla to vládní vyhláška č. 42/1955 Sb., kterou byly prohlášeny rozhodčí výroky vydané na území Egypta za vykonatelné na území Československé republiky.

2. Právní úprava v letech 1964–1994

Mezníkem v tuzemské právní úpravě rozhodčího řízení byl rok 1964, kdy 1. dubna nabyl účinnosti **zákon č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů** (dále jen „ZRŘ1963“). Současně nabyl účinnosti **zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním** (dále jen „ZMPS1963“) a **zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku** (dále jen „ZMO“). Podle ustanovení § 35 ZRŘ1963 měly přednost před jeho ustanoveními ustanovení mezinárodních smluv, které byly v té době pro Československo závazné (např. již zmíněná Newyorská úmluva).

Přijetím ZRŘ1963 začala nová etapa českého rozhodčího řízení. Po formální stránce se to projevilo odluhou od řízení soudního, které pro svoje vnitrostátní zaměření „*ztratilo živnou půdu pro řízení rozhodčí, zaměřené právě naopak na právní poměry povahy mezinárodní*“.¹⁸ Bylo opuštěno tradiční spojení v jednom zákonném kodexu (v občanském soudním řádu) a rozhodčí řízení bylo upraveno ve zvláštním zákoně, který v porovnání s občanským soudním řádem měl i výrazně odlišný charakter.

Vymezení arbitrábility (tedy možnosti věc před rozhodci projednat) obsahuje ustanovení § 2 ZRŘ1963, podle kterého „*strany se mohou dohodnout, že ve sporech o majetkové nároky z mezinárodního obchodního styku má mezi stranami ve věcech, ve kterých by jinak byl příslušný soud, rozhodnout jeden nebo více rozhodců (rozhodčí smlouva)*“.¹⁹ Předpokladem pro možnost konání rozhodčího řízení byla písemná rozhodčí smlouva, která mohla mít podobu smlouvy o rozhodci (ta se uzavírá v okamžiku, kdy spor mezi stranami již existuje), rozhodčí doložky nebo neomezeného kompromisu (tyto se uzavírají v okamžiku, kdy ještě žádný spor mezi stranami neexistuje).

Za majetkové nároky z mezinárodního obchodního styku byly považovány majetkové nároky ze vztahů vznikajících z mezinárodního obchodního styku, které byly vymezeny v ustanovení § 2 ZMO. ZMO upravoval majetkové vztahy vznikající v mezinárodním obchodním styku, jestliže obsahovaly mezinárodní prvek. A. Kanda je rozdělil do čtyř skupin: (i) vztahy mezi osobami, které nemají sídlo nebo bydliště na území téhož státu; (ii) vztahy, kde se plnění uskutečňuje v mezinárodním měřítku; (iii) vztahy vznikající z obstarávání nebo z uskutečňování námořní přepravy zásilek, nebo najímání lodí nebo smluv o provozu lodí; (iv) vztahy související s některým z předchozích vztahů.¹⁹ V této souvislosti je třeba rozlišovat mezi pojmy „mezinárodní obchod“ a „zahraniční obchod“. Za mezinárodní obchod byl považován souhrn ekonomických vztahů, k nimž docházelo při uskutečňování zahraničního obchodu mezi státy, zatímco zahraniční obchod byl definován jako „*celek národního hospodářství určitého státu zahrnující tu část sféry oběhu jeho*

¹⁷ Vyhláška č. 22/1922 Sb. zák. a nař.

¹⁸ ŠTASTNÝ, M.: Nový Řád Rozhodčího soudu Čs. obchodní komory ve spojení se zákonem o rozhodčím řízení. *Právní zpravodaj čs. zahraničního obchodu*. Zvláštní číslo červenec 1966, s. 27.

¹⁹ Podrobněji srov. KANDA, A. *Zákoník mezinárodního obchodu*. Praha, 1975, s. 18 an.

reprodukčního procesu, v níž dochází k přechodu zboží a k výměně služeb přes hranice daného státu“.²⁰

ZRR1963 zakotvil v ustanovení § 5 požadavky na osobu rozhodce. Československý občan mohl být rozhodcem, jestliže byl zletilý a měl způsobilost k právním úkonům. Rozhodcem mohl být teoreticky i cizinec, byl-li podle práva svého státu způsobilý k právním úkonům, a když nebyl způsobilý podle svého práva, tak stačilo, že byl způsobilý podle československého práva. Další předpoklady pro výkon funkce rozhodce nebyly stanoveny.

V té době rozhodovali spory před Rozhodčím soudem ČSOK/ČSOPK rozhodci, kteří byli zapsáni na listině rozhodců. K zápisu do takové listiny bylo třeba splnění stanovených podmínek. Např. podle ustanovení § 5 Řádu z roku 1988²¹ rozhodcem mohla být jen osoba zapsaná v listině rozhodců nebo vykonávající funkci člena předsednictva. Československé státní občanství nebylo pro zápis do listiny rozhodců podmínkou. Do listiny rozhodců mohly být zapsány osoby, které svou činností v hospodářském životě, zejména v mezinárodním obchodu, nebo jinou svou odbornou činností osvojily způsobilost pro funkci rozhodce a jejichž vědomosti a zkušenosti včetně znalostí práva, ve spojení s jejich osobními vlastnostmi dávaly-li záruku úspěšného vykonávání této funkce.

Přestože ZRR1963 připouštěl rozhodčí řízení jen v majetkových vztazích z mezinárodního obchodu, neobsahoval žádná kritéria pro určení rozhodného práva. V ustanovení § 14 odst. 1 totiž pouze stanovil, že „při rozhodování mají rozhodci dbát platného hmotného práva“. Rozhodci tak museli určovat rozhodné právo podle kolizních norem obsažených v ZMPS1963. Podle ustanovení jeho § 2 však měly přednost před ZMPS1963 ustanovení mezinárodních smluv. Protože se rozhodovaly spory převážně jen mezi organizacemi ze států RVHP,²² aplikovaly se Všeobecné dodací podmínky RVHP v různých zněních jako právo rozhodné. Pro ostatní spory umožnil ZMPS1963 v ustanovení § 9 pro závazkové vztahy neomezenou volbu práva učiněnou stranami, která mohla být učiněna i mlčky. V případě, že strany žádné právo nezvolily, pak ustanovení § 10 odst. 2 určilo kolizní kritéria pro často se vyskytující smluvní typy (např. u kupní smlouvy nebo smlouvy o dílo to bylo právo místa, kde bylo sídlo [bydliště] prodávajícího nebo zhotovitele díla v době uzavření smlouvy). Nevyjmenované smlouvy se podle ustanovení § 10 odst. 3 zpravidla řídily právem státu, ve kterém obě strany měly sídlo (bydliště) a když neměly sídlo (bydliště) v témže státě a smlouva byla uzavírána mezi přítomnými, pak se smlouva řídila právem státu, kde byla uzavřena; byla-li uzavřena mezi nepřítomnými, pak se řídila právním řádem sídla (bydliště) příjemce návrhu na uzavření smlouvy.²³

V roce 1961 byla uzavřena **Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži**,²⁴ která pro Československo nabyla účinnosti až dne 11. 2. 1964 (dále jen „Evropská úmluva“). Jak již z názvu vyplývá, jsou jejími smluvními stranami především státy Evropy. Evropská úmluva upravuje otázky týkající se rozhodčí smlouvy, způsobilosti cizích státních příslušníků působit jako rozhodci, organizaci rozhodčího řízení, včetně jmenování

²⁰ BYSTRICKÝ, R. a spol.: *Právo mezinárodního obchodu*. Praha, 1967, s. 24.

²¹ Vyhláška č. 14/1988 Sb., kterou se vyhláší Rád Rozhodčího soudu Československé obchodní a průmyslové komory.

²² Srov. KASALOVÁ, E. – HRIVNÁK, J.: *Z praxe Rozhodčího soudu Československé obchodní a průmyslové komory*. Praha, 1980, s. 9 an., kde u uvedených rozhodčích nálezů je v naprosté většině odkaz na aplikaci Všeobecných dodacích podmínek RVHP.

²³ Blíže srov. KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: *Zákon o mezinárodním právu soukromé a procesním. Komentář*. Praha, 1989, s. 95 an.

²⁴ Vyhláška č. 176/1964 Sb.

rozhodců, námitku nepřislušnosti rozhodce, soudní příslušnost, rozhodné právo, odůvodnění a zrušení rozhodčího nálezu. Neupravuje uznání a výkon rozhodčích nálezů, protože na tyto otázky se i nadále budou aplikovat ustanovení Newyorské úmluvy.

V roce 1968, 1975, 1979²⁵ a 1988 byly novelizovány Všeobecné dodací podmínky RVHP.²⁶ Podle ustanovení jejich § 90 odst. 1 (resp. § 104 odst. 1) „*Všechny spory, které mohou vzniknout ze smlouvy nebo v souvislosti s ní, podléhají rozhodování v rozhodčím řízení, s vyloučením příslušnosti obecných soudů, a to u rozhodčího soudu ustaveného pro tyto spory v zemi žalovaného nebo podle ujednání stran – v třetí zemi – členském státu RVHP.*“ V té době byl Rozhodčí soud ČSOPK velmi často vyhledáván jako neutrální rozhodčí soud k řešení sporů zejména v případech, když byla žalována bulharská nebo rumunská organizace.

V rámci států RVHP tak šlo o obligatorní a institucionální rozhodčí řízení, kdy sporné strany nemusely uzavírat žádnou rozhodčí smlouvu, ale mohly podat žalobu u příslušného rozhodčího soudu ve státě žalované strany a tato se musela rozhodčímu řízení podrobit. Rozhodčí nálezy byly podle ustanovení § 91 odst. 3 (resp. § 105 odst. 3) Všeobecných dodacích podmínek RVHP pro sporné strany konečné a závazné.

Další úprava obligatorního rozhodčího řízení v členských státech RVHP byla obsažena v **Úmluvě o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení** z roku 1972, která pro náš stát nabyla účinnosti dnem 31. 10. 1974.²⁷ Úmluva rozšířila okruh sporů, které měly být obligatorně rozhodovány v rozhodčím řízení²⁸ u rozhodčího soudu zřízeného při obchodní komoře ve státě žalované strany nebo – podle ujednání stran – v třetím smluvním státě. „*Úmluva stanoví obligatorní příslušnost cesty rozhodčího řízení pro všechny spory mezi hospodářskými organizacemi, které mají sídlo v různých státech, jež jsou členy Úmluvy.*“²⁹ Úmluva tedy zcela vyloučila pravomoc obecných soudů smluvních států rozhodovat uvedené spory.³⁰ Úmluva upravovala také uznání a výkon rozhodčích nálezů, když v čl. IV stanovila, že rozhodnutí rozhodčích soudů jsou konečná a závazná a považují se za uznaná bez dalšího řízení a budou vykonána v kterémkoliv smluvním státě tímž způsobem jako pravomocná rozhodnutí státních soudů státu, v němž má být rozhodnutí vykonáno.³¹ Úmluva z důvodu výpovědi pozbyla pro Českou republiku platnosti 26. 1. 1996.

²⁵ Znění z roku 1979 bylo závazné pro Bulharsko, ČSSR, Kubu, Maďarsko, Mongolsko, NDR, Polsko, Rumunsko a SSSR.

²⁶ Vyhláška č. 12/1969 Sb., č. 6/1976 Sb. a č. 17/1980 Sb. Poslední znění z roku 1988 nebylo ve Sbírce zákonů vyhlášeno.

²⁷ Vyhláška č. 115/1974 Sb. Úmluva byla závazná dále pro Bulharsko, Maďarsko, NDR, Mongolsko, Polsko, Rumunsko a SSSR.

²⁸ Podle čl. I odst. 2 šlo o spory z kupních smluv, ze smluv o specializaci a kooperaci výroby, ze smluv o dílo, ze smluv o provedení stavebních, montážních, projekčních, výzkumných, vědeckobadatelských, projekčně konstruktérských a experimentálních prací, ze smluv o poskytování přepravních, zasilatelských a jiných služeb mezi hospodářskými organizacemi členských států.

²⁹ NANOWSKI, Z. L.: Nová úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži. *Právní zpravodaj čs. zahraničního obchodu* č. 7–8/1973, s. 17.

³⁰ Podrobněji srov. SEDLÁČEK, V.: K podpisu Úmluvy o řešení občansko-právních sporů, vznikajících ze vztahů hospodářské a vědecko-technické spolupráce, v rozhodčím řízení. *Právní zpravodaj čs. zahraničního obchodu* č. 4–5/1972, s. 1 an.

³¹ Podrobněji srov. KUČERA, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*. Praha, 1975, s. 358 an.

Úpravu rozhodčího řízení v rámci RVHP obsahují i další dokumenty, jako jsou Všeobecné podmínky specializace a kooperace výroby RVHP či Všeobecné montážní a servisní podmínky RVHP.³²

Z výše uvedeného je zřejmé, že na našem území podléhalo uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů v letech 1974 až 1996 dvojímu režimu – se státy RVHP ustanovením Úmluvy a s ostatními státy ustanovením Newyorské úmluvy.³³

Právní teorie s ohledem na skutečnost, že rozhodčí řízení bylo omezeno jak objektivně (na spory z mezinárodního obchodního styku), tak subjektivně (z tuzemské strany pouze na organizace zahraničního obchodu), nevěnovala problematice rozhodčího řízení větší pozornost. Nenajdeme proto žádnou větší monografickou práci na toto téma. Neexistoval žádný komentář ZŘŘ 1963. Články s dílčí problematikou rozhodčího řízení byly publikovány zpravidla v Právním zpravodaji čs. zahraničního obchodu, Časopise pro mezinárodní právo či ve Studiiích z mezinárodního práva.

Tuzemským organizacím zahraničního obchodu bylo doporučováno využití rozhodčí řízení pro řešení sporů v oblasti zahraničního obchodu. „*Rozhodčí řízení vedené ve sporu mezi stranami z různých států vede úspěšněji k vyřízení sporu a i k provedení výkonu rozhodčího nálezu, zatímco spory vedené před řádnými soudy často s ohledem na potíže vyplývající z několikainstančního rozhodování, někdy povinnosti být zastoupen advokátem, a z výkonu cizího soudního rozhodnutí v jiném státě vedou k neúspěšnému výsledku nebo alespoň k značným nákladům.*“³⁴ Rozhodčí řízení bylo v té době považováno za nejvhodnější způsob uplatňování nároků tuzemských organizací zahraničního obchodu vůči jejich zahraničním partnerům.³⁵

Podle názoru Z. Kučery, jednoho z našich nejvýznamnějších odborníků mezinárodního práva soukromého a práva mezinárodního obchodu, dlouholetého rozhodce a člena předsednictva Rozhodčího soudu ČSOPK, se spory z mezinárodního obchodního styku „*skutečně rozhodovaly převážně v rozhodčím řízení. Rozhodování těchto sporů před obecnými soudy bylo celkem dosti vzácné. V judikatuře a ve sbírkách rozhodnutí československých soudů z této oblasti prakticky judikát nenajdeme.*“³⁶

V roce 1965 byla přijata **Úmluva o řešení sporů z investic mezi státy a občany jiných států**.³⁷ Tato Úmluva však upravuje mezinárodní investiční arbitráž, kdy spornými stranami jsou na jedné straně státy a na druhé straně fyzické nebo právnické osoby z jiného státu a je využívána pro řešení sporů týkající se porušení zahraniční investice hostitelským státem.

Existence Rozhodčího soudu ČSOPK byla založena na ustanoveních § 47 a 48 zákona č. 42/1980 Sb., o hospodářských stycích se zahraničím. Organizační uspořádání a řízení před ním upravoval Řád, který vyhlášovalo federální ministerstvo zahraničního obchodu ve Sbírce zákonů. Pokud se jednalo o pravomoc, pak Rozhodčí soud ČSOPK byl podle Řádů³⁸ oprávněn rozhodovat spory, jestliže jeho pravomoc vyplývala z mezinárodní

³² Text např. in. Основные документы Совета Экономической Взаимопомощи, Том 2. Москва, 1977, s. 102 an.

³³ Podrobněji k rozhodčímu řízení v rámci RVHP srov. např. SEDLÁČEK, V. – STEINER., V., *op. cit.*, s. 10 an.

³⁴ KONOPIK, E.: *Právní problematika mezinárodního obchodu investičními celky*. Praha, 1970, s. 86.

³⁵ Blíže srov. KUČERA, Z. – KUNZ, O.: *Vybrané kapitoly z mezinárodního práva obchodního*. Praha, 1976, s. 217 an.

³⁶ KUČERA, Z.: *Rozhodování sporů*. Praha, 1992, s. 2.

³⁷ Sdělení č. 420/1992 Sb.

³⁸ Srov. např. § 1 odst. 1 Řádů vyhlášených vyhláškami č. 104/1981 Sb. nebo č. 14/1988 Sb.

smlouvy, z platné rozhodčí smlouvy uzavřené mezi stranami, nebo z písemných projevů stran v zahájeném rozhodčím řízení, ze kterých je patrná nepochybná vůle podřídit se Rozhodčímu soudu ČSOPK.

Rozhodčí soud ČSOPK vydával každoročně Rejstřík rozhodnutí, který obsahoval seznam rozhodčích nálezů, seznam usnesení předsednictva Rozhodčího soudu, seznam právních vět a seznam použitých a vyložených právních předpisů³⁹ a tím sjednocoval svoji judikaturu. Z rejstříků je zřejmé, že od roku 1964 byly Rozhodčím soudem ČSOPK/ČSOPK rozhodovány zejména spory s účastí hospodářských organizací z členských států RVHP. Rozhodčí soud ČSOPK rozhodoval v průměru kolem 250 sporů ročně. Po rozpadu RVHP začíná počet sporů klesat a začínají se více objevovat sporné strany i z jiných států (Rakousko, Švýcarsko, Argentina)⁴⁰ a stále více se jako rozhodné právo začínají aplikovat ustanovení Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980.⁴¹

3. Právní úprava po roce 1995

K podstatné liberalizaci možnosti využití rozhodčího řízení došlo od 1. 1. 1995, kdy nabyl účinnosti **zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů** (dále jen „ZRŘ“). ZRŘ přinesl významné změny v nových možnostech řešení občanskoprávních i obchodních sporů. Hlavními důvody pro zásadní změny právní úpravy rozhodčího řízení v České republice byl požadavek, aby rozhodčí řízení bylo umožněno i pro řešení sporů v čistě vnitrostátních vztazích pouze mezi českými osobami a poskytnout také fyzickým osobám možnost, aby rozhodování o jejich majetkových sporech mohlo být svěřeno rozhodcům k rozhodnutí v rozhodčím řízení ad hoc nebo před stálými rozhodčími soudy. Při přípravě textu ZRŘ byla využita ustanovení Vzorového zákona UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži v tehdy platném znění.⁴² Možnost rozšíření rozhodčího řízení i na spory čistě vnitrostátní byla českou odbornou veřejností přijata pozitivně.⁴³

Arbitrabilní byly podle ustanovení § 2 odst. 1 a 2 ZRŘ majetkové spory mezi stranami, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a sporů vyvolaných prováděním konkurzu nebo vyrovnání, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc obecného soudu a jestliže strany by mohly o předmětu sporu uzavřít smír. Následně bylo v roce 2007 vyloučeno rozhodčí řízení pro veřejná nezisková ústavní zdravotnická zařízení,⁴⁴ v roce 2011 byl tento zákon zrušen.⁴⁵

³⁹ V Rejstříku za rok 1986 byl v části týkající se použití a výkladu právních předpisů odkaz pouze na zákoník mezinárodního obchodu a Všeobecné dodací podmínky RVHP.

⁴⁰ V roce 1987 – 243 sporů, v roce 1988 – 222 sporů, v roce 1989 – 225 sporů, v roce 1990 – 217 sporů, v roce 1991 – 220 sporů, v roce 1992 – 281 sporů, v roce 1993 – 149 sporů, v roce 1994 – 118 sporů, v roce 1995 – 81 sporů. Zdroj: *Retrospektiva rozhodnutí RS HK a AK*. Praha, 1999, s. 45.

⁴¹ Vyhláška č. 190/1991 Sb., která pro ČSFR nabyla účinnosti 1. 4. 1991.

⁴² United Nations Commission on International Trade Law – Model Law on International Commercial Arbitration 1985. UN, doc. A/40/17, příloha I. Český text např. BĚLOHLÁVEK, A. J.: *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 2. vydání. Praha, 2012, s. 1417 an.

⁴³ Srov. např. MOTHEJZÍKOVÁ, J. – STEINER, V.: *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář*. Praha, 1996, s. X an. nebo FOREJT, A.: *Řešení sporů v rozhodčím řízení*. Praha, 1995, s. 11 an.

⁴⁴ Zákonem č. 245/2006 Sb., o veřejných neziskových zdravotnických zařízeních a o změně některých zákonů (§ 50).

⁴⁵ Zákonem č. 466/2011 Sb., kterým se zrušuje zákon č. 245/2006 Sb., o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a mění související zákony (§ 6).

Pokud jde o osobu rozhodce, pak jím mohl být podle ustanovení § 4 ZRŘ občan České republiky, který byl zletilý a způsobilý k právním úkonům, pokud zvláštní předpis nestanovil jinak (jako rozhodci nemohou působit soudci nebo státní zástupci). Cizinec mohl být rozhodcem, byl-li podle práva svého státu způsobilý k právním úkonům, postačilo však, jestliže byl způsobilý k právním úkonům podle českého práva. Rozhodce nemusel mít právnické vzdělání.

Pokud jde o rozhodné právo, měli se rozhodci podle ustanovení § 25 odst. 3 ZRŘ řídit hmotným právem pro spor rozhodným. Pro spor čistě vnitrostátní bude rozhodným právem právo české, pro spor s mezinárodním prvkem na prvním místě bude právo zvolené stranami, a nedojde-li k volbě práva, pak právo určené podle mezinárodní smlouvy nebo podle ustanovení § 10 ZMPS1963. V této souvislosti trochu předběhneme a konstatujeme, že se vstupem České republiky do Evropské unie se pro nás staly závazné i její přímo použitelné předpisy. Mezi ně patří dvě významná nařízení: **Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. 6. 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I)** a **Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. 7. 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II)**.⁴⁶ Na rozdíl od předchozí úpravy mohou nyní rozhodci rozhodovat spor podle zásad spravedlnosti, pokud je k tomu strany výslovně pověřily (§ 25 odst. 3 ZRŘ.). Při svém rozhodování tak nejsou rozhodci vázáni žádnými hmotnými předpisy.

V současné době neexistuje obligatorní rozhodčí řízení. Jestliže tedy strany chtějí, aby jejich spor byl rozhodnut v rozhodčím řízení, musí mezi sebou uzavřít rozhodčí smlouvu. V tuzemské i zahraniční odborné literatuře se můžeme dočíst o výhodách rozhodčího řízení oproti řízení před obecnými soudy. Rozhodčí řízení je ve srovnání se soudním řízením podstatně rychlejší, protože je jednoinstanční, neexistuje totiž možnost podat odvolání proti doručenému rozhodčímu nálezu. Uvádí se, že je i méně nákladné. Určitě je méně formální, protože strany se mohou dohodnout, jak mají rozhodci postupovat, stanovit místo konání rozhodčího řízení, určit jazyk, ve kterém se povede rozhodčí řízení. Rozhodčí řízení je zásadně neveřejné. Za jednu z velkých výhod je považována možnost stran vybrat si za rozhodce osoby, které považují za odborníky v dané oblasti a kteří skýtají záruku kvalifikovaného a spravedlivého rozhodnutí, strany mohou určit i počet rozhodců (jeden nebo tři). Strany tak nesou riziko výběru nekvalifikovaného nebo podjatého rozhodce. Ve vztahu k zahraničí je zásadní, že bezproblémové uznání a výkon rozhodčích nálezů vydaných v tuzemsku je zajištěno ve všech smluvních státech Newyorské úmluvy.⁴⁷

I rozhodčí řízení má pochopitelně své nevýhody. Rozhodci totiž vystupují při výkonu své funkce jako soukromé osoby a stálé rozhodčí soudy jako nestátní instituce. Proto nemají žádnou donucovací moc jako soudci obecných soudů. Mohou vyslýchat účastníky, svědky či znalce pouze v případě, že tito se dobrovolně výsledku před rozhodci podrobí. Rozhodci se v takovém případě mohou obrátit se žádostí o provedení takového procesního úkonu na obecný soud (§ 20 odst. 2 ZRŘ). Tím se však vytrácí jedna z výhod rozhodčího řízení, jeho rychlost. Rozhodci nemohou nařizovat předběžná opatření.

Přestože rozhodčí řízení mělo zjednodušit a urychlit projednávání sporů mezi českými subjekty, po určité době po nabytí účinnosti ZRŘ začalo být zneužíváno různými „podni-

⁴⁶ Bližše srov. PAUKNEROVÁ, M.: *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha, 2013, s. 151 an.

⁴⁷ Podrobněji srov. ROZEHNALOVÁ, N.: *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 3. vydání. Praha, 2013, s. 82 an.

kavci“, kteří v rozhodčím řízení viděli snadný a rychlý zdroj příjmů. Zneužívání spočívalo v rozhodčích doložkách, podle kterých rozhodoval jediný rozhodce jmenovaný věřitelem (zpravidla s ním spřízněný), bez ústního jednání pouze na základě předložených listin a rozhodčí nález nemusel být ani odůvodněn. „*Rozhodcem ad hoc ale může být klidně člověk, který právě teď sedí vedle vás nebo prostě ten, koho zrovna namátkou chytnete za šos. Je to pro laika k nevěře, ale teoreticky to může být i žebrák u popelnice. Může téměř ihned pískat obchodní spory.*“⁴⁸

Rozhodčí řízení bylo zneužíváno především nebankovními subjekty, které poskytovaly tzv. „rychlé peníze“, měly „své rozhodce“, kteří rozhodovali zcela netransparentně, aniž by někdy dlužníka viděli. Jeden takový rozhodce dokázal za měsíc „vyrobit“ i mnoho set rozhodčích nálezů. Samozřejmě, že všechny ve prospěch žalobce (věřitele). Takové rozhodčí nálezy přivedly mnoho českých občanů ke ztrátě nemovitosti či k dalšímu zadlužení. Nastal značný boom v rozhodčím řízení, zejména v oblasti řešení spotřebitelských sporů.

ZRŘ v § 13 odst. 1 stanovil, že „*stále rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona*“. Po určitou dobu po nabytí účinnosti ZRŘ⁴⁹ se vedla diskuse o tom, zda sám ZRŘ v ustanovení § 13 odst. 1 nepřipouští, aby si kdokoliv mohl zřídit rozhodčí soud. V praxi se objevila řada sporných výkladů o zřízení rozhodčího soudu soukromými osobami a tak byly zakládány různé „rozhodčí soudy“ či „arbitrážní centra“ (Rozhodčí soud České republiky, Sdružení rozhodců s.r.o., Komora rozhodců České republiky apod.). A. J. Bělohávek již v té době prosazoval názor, že stále rozhodčí soudy musí být zřizovány jen zákonem. Ostatně, se stejným názorem přišel i Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí sp. zn. 31 Cdo 260/1998.

Jako odstrašující případ z první poloviny prvního desetiletí jednadvacátého století je možno uvést „*Vnitrostátní a mezinárodní arbitráž*“, kterou zřídila v Praze na Žižkově mediálně známá Bc. Sandra Svobodová a která jako jediný rozhodce rozhodovala uplatněné nároky, aniž by ohledně nich byla uzavřena jakákoliv rozhodčí smlouva. Samozřejmě, že vždy rozhodovala ve prospěch žalobce. Podle názoru D. Ondřejkoviče její případ prokázal „*zrůdnou dokonalost a systémovou podmíněnost vymyšlení podstaty sporu, který Ministerstvo spravedlnosti eufemisticky nazývá excesem*“.⁵⁰

Bohužel její a podobné rozhodčí nálezy (jako např. směnečný rozhodčí nález!), zejména ve spotřebitelských sporech, byly bez problémů vykonávány. Obecné soudy se až postupně rozhouply a takové rozhodčí nálezy začaly rušit. Přestože probíhala v našich médiích určitá osvěta, podvodné rozhodčí smlouvy byly uzavírány i nadále. Ten, kdo „rychlé prachy“ potřeboval, nepatřil mezi osoby finančně gramotné. Ty navíc mnohdy ani nevěděly, co vůbec podepisují, následně rozhodčí řízení ignorovaly, nebo se o existenci rozhodčího nálezu dozvídaly až z nařízené exekuce, kdy už vůči pravomocnému rozhodčímu nálezu žádná obrana prakticky možná nebyla.

V roce 2002 byl přijat **zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi**. Řízení před finančním arbitrem však **nelze považovat za klasické rozhodčí řízení**, i když se rozhodce mnohdy jako arbitr označuje a rozhodčí řízení se zase označuje jako arbitrážní řízení.

⁴⁸ GINTEROVÁ, M.: Jak se bránit podvodné arbitráži. *Právo*, 17. 11. 2005. Příloha Firma.

⁴⁹ Srov. BĚLOHLÁVEK, A. J.: *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. Praha, 2004, s. 450.

⁵⁰ ONDŘEJKOVIČ, D.: Rozhodčí řízení je nebezpečná zbraň! Zbrojní průkaz nutností! (cit. 13. 1. 2017) Dostupné na <http://ondrejkoVIC.blog.idnes.cz/c/126473/Rozhodci-rizeni-je-nebezpecna-zbran-zbojni-pas-nutnosti.html>.

Finanční arbitř vystupuje jako orgán veřejné správy, je jmenován vládou na návrh ministra financí na funkční období 5 let, může být odvolán a za výkon své funkce odpovídá vládě.⁵¹

Na negativní jevy v oblasti rozhodování spotřebitelských sporů a po vzrušené diskusi ohledně činnosti stálých rozhodčích soudů a jiných subjektů organizujících projednávání a rozhodování sporů reagovali naši zákonodárci koncem roku 2011, kdy byla přijata tzv. Euronovela ZRŘ, a to **zákonem č. 19/2012 Sb.**⁵² Nová úprava zavádí určité mechanismy na ochranu spotřebitele, aby se pokud možno zabránilo zneužívání rozhodčího řízení proti spotřebiteli.

Euronovela v této souvislosti stanovila: (i) povinnost uzavírat rozhodčí smlouvy na samostatné listině (§ 3 odst. 3); (ii) před uzavřením rozhodčí doložky zvláštní informační povinnost podnikatele pro spotřebitele (§ 3 odst. 4); (iii) v rozhodčí doložce uvádět obligatorně stanovené pravdivé, přesné a úplné údaje; (iv) zvláštní kvalifikační předpoklady na osobu rozhodce (§ 35b odst. 1);⁵³ (v) povinný zápis na listinu rozhodců pro spotřebitelské spory vedené ministerstvem spravedlnosti (§ 4 odst. 3, § 35a až § 35d); (vi) povinnost rozhodců rozhodovat spotřebitelské spory v souladu s právními předpisy na ochranu spotřebitele (§ 25 odst. 3, § 37 odst. 1); (vii) obligatornost odůvodnění rozhodčího nálezu (§ 25 odst. 2); (viii) rozšířila důvody pro zrušení rozhodčího nálezu (§ 31 písm. g) a f).⁵⁴

Euronovela byla velmi často kritizována odborníky z oblasti rozhodčího řízení, že „zaplevelila“ naši úpravu rozhodčího řízení a že se snaží srovnávat „komerční“ rozhodčí řízení se „spotřebitelským“. Je pravdou, že i obecné soudy při rozhodování o návrzích na zrušení rozhodčích nálezů často aplikovaly ustanovení týkající se spotřebitelských sporů na nespotebitelské spory. Zvláštní kategorii pak představuje rušení rozhodčích nálezů pro nesplnění poučovací povinnosti podle ustanovení § 118a občanského soudního řádu. Podle názoru B. Kleina bylo zařazení úpravy řešení spotřebitelských sporů do ZRŘ tragédií. Měli být spotřebitel chráněni, tak v jiném zákoně, „u nás prakticky protisměrně, proti celému ostatnímu světu, jdeme tak daleko, že chceme srovnat rozhodčí řízení s civilním řízením soudním. To je absolutně opačný trend, než je všude ve světě.“⁵⁵

Euronovela měla také učinit přítrž vytváření různých „pseudorozhodčích“ soudů, neboť podle ustanovení § 13 odst. 1 ZRŘ „*stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze jiným zákonem nebo jen tehdy, pokud jejich zřízení jiný zákon výslovně připouští*“. Nikdo není oprávněn podle ustanovení § 13 odst. 4 ZRŘ „*při výkonu své činnosti používat takové označení, které vyvolává klamavou představu, že se jedná o stálý rozhodčí soud podle tohoto zákona*“. ZRŘ však nestanoví žádnou sankci za porušení citovaného ustanovení.

Euronovela přinesla i jeden právní problém, protože do ZRŘ vložila novou část pátou (§ 35a až 35d), přestože ZRŘ již jednu část pátou obsahoval (§ 36 až 40). Toto pochybení zákonodárců bylo napraveno **zákonem č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony**

⁵¹ Blíže srov. ŠINDELKA, V.: Vše o finančním arbitrovi. (cit. 14. 1. 2017) Dostupné na <http://www.finance.cz/zpravy/finance/27993-vse-o-financnim-arbitrovi>.

⁵² Zákon č. 19/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁵³ Do seznamu rozhodců mohla být zapsána osoba, která byla způsobilá k právním úkonům, byla bezúhonná, získala vysokoškolské vzdělání v oboru právo v magisterském studijním programu studií na vysoké škole v České republice nebo v zahraničí, nebyla v posledních 5 letech vyškrtnuta ze seznamu rozhodců a zaplatila ministerstvu spravedlnosti správní poplatek ve výši 5000 Kč.

⁵⁴ Podrobněji např. BĚLOHLÁVEK, A. J.: Rozhodcovská způsobilost a seznam rozhodců pro spotřebitelské spory po novele zákona o rozhodčím řízení. *Právní fórum* č. 10/2012, s. 442 an.

⁵⁵ KLEIN, B.: Proč je ČR k rozhodčímu řízení tak nepřátelská? In: BĚLOHLÁVEK, A. J. – KOVÁŘOVÁ, D. (eds.): *Soudní a mimosoudní projednávání sporů (rozhodčí řízení a mediace)*. Praha, 2014, s. 23.

v souvislosti s přijetím rekonstrukce soukromého práva, který vložil do ZRŘ novou část šestou (§ 40a až 40d), obsahující stejnou úpravu jako část pátá Euronovely. Zákon č. 303/2013 Sb. také vložil do ZRŘ novou část sedmou (§ 40e až 40k), připouštějící použití ZRŘ i na rozhodování sporných záležitostí náležejících do spolkové samosprávy v řízení před rozhodčí komisí spolku podle občanského zákoníku.

V rámci rekonstrukce českého soukromého práva došlo i na novou úpravu mezinárodního práva soukromého,⁵⁶ opět v samostatném zákoně č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“), do kterého byla přemístěna ze ZRŘ ta ustanovení, která mají vztah k zahraničí. ZMPS tak upravuje kolizně přípustnost, náležitost a formu rozhodčí smlouvy, způsobilost cizince být rozhodcem, určení rozhodného práva pro rozhodnutí sporu a uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů. ZMPS opět přinesl jeden právní problém, protože mimo jiné zrušil § 4 odst. 2 ZRŘ, který upravoval oprávnění cizince vykonávat na našem území funkci rozhodce.

ZMPS v § 118 stanoví, že „rozhodcem může být i cizinec, je-li podle právního řádu státu, jehož je občanem způsobilý k právním jednáním; postačí však, je-li způsobilý k právním jednáním podle českého právního řádu. Další požadavky pro výkon funkce rozhodce určeného pro řešení sporů ze spotřebitelských smluv stanoví jiný právní předpis.“ ZMPS se vztahuje pouze na úpravu záležitostí soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem. Zákon č. 303/2013 Sb. nápravu zmíněného stavu nepřinesl. Cizinec jako rozhodce tak může na území České republiky rozhodovat soukromoprávní spory s mezinárodním prvkem a zatím i čistě vnitrostátní spotřebitelské spory, je-li zapsán na seznamu rozhodců vedeném ministerstvem spravedlnosti. Nemůže však rozhodovat čistě vnitrostátní spory nespotebitelské (např. mezi podnikateli).⁵⁷ Česká právní úprava se tak dostala do rozporu s úpravou v zahraničí, kde cizinci mohou jako rozhodci působit i ve sporech, ve kterých není obsažen mezinárodní prvek.⁵⁸

V roce 2016 se připravoval nový zákon o spotřebitelském úvěru. V rámci odborné diskuse se navrhovalo zrušení možnosti rozhodování sporů vzniklých ze spotřebitelských úvěrů a půjček v rozhodčím řízení. Podle názoru poslance Klašky (KDU-ČSL) „v řetězci lichvář-rozhodce-exekutor spočívá trik predátorských praktik zneužívání sociální tísně nebo nevědomosti a strachu dlužníků, kteří se nedovedou bránit“.⁵⁹ Zákaz rozhodčího řízení ve spotřebitelských sporech nebyl součástí původního vládního návrhu. Nakonec to dopadlo úplně jinak. K zakomponování zákazu do zákona došlo až prostřednictvím poslanecké iniciativy ve formě pozměňovacího návrhu rozpočtového a ústavněprávního výboru Poslanecké sněmovny parlamentu.⁶⁰

Dne 1. 12. 2016 nabyl účinnosti zákon č. 258/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o spotřebitelském úvěru, který zcela vyloučil rozhodování veškerých spotřebitelských sporů v rozhodčím řízení.⁶¹ Jestliže se největší

⁵⁶ Blíže srov. PAUKNEROVÁ, M. – RŮŽIČKA, K. a kol.: *Rekonstruované mezinárodní právo soukromé*. Praha, 2014, s. 15 an.

⁵⁷ Podrobněji srov. POLÁČEK, B. Způsobilost cizince být rozhodcem. In: CVRČEK, F. – JERMANOVÁ, H. (eds.): *Metamorfózy práva ve střední Evropě IV. Žijeme v nejlepší z možných právních světů?* Plzeň, 2014, s. 261 an.

⁵⁸ Dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5866&d=322233>.

⁵⁹ KLAŠKA, J.: Lichváři musí z trhu pryč. *Právo*, 7. 4. 2016, s. 7.

⁶⁰ Tisk č. 680 ze dne 21. 4. 2016.

⁶¹ Dnes je tedy arbitráž upravena v § 2 odst. 1 ZRŘ následovně: „Strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů ze smluv, které se spotřebitelem uzavírá podnikatel, sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána

nekalosti objevují ve spotřebitelském úvěru, mělo se rozhodčí řízení omezit pouze tam, a ne na veškeré spotřebitelské spory. Česká republika se tak stala jediným členským státem Evropské unie, který nepřipouští rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech. Veškeré existující platně uzavřené rozhodčí smlouvy ve spotřebitelských smlouvách zůstaly i nadále v platnosti, na jejich základě je tedy možné zahájit rozhodčí řízení, proto se budeme v praxi setkávat se spotřebitelským rozhodčím řízením ještě delší dobu. Podíváme-li se na Slovensko, tam je upraveno rozhodování spotřebitelských sporů v rozhodčím řízení ve zvláštním zákoně⁶² a nemají s ním žádné zvláštní problémy.

V České republice v současné době existují legálně tři stálé rozhodčí soudy. Pouze stálé rozhodčí soudy zřízené zákonem mohou vydávat své statuty a řády, které jsou uveřejněny v Obchodním věstníku (§ 13 odst. 2 ZRŘ). Již několikrát zmíněný **Rozhodčí soud Hospodářské komory České republiky a Agrární komory České republiky** podle ustanovení § 1 odst. 2 Řádu účinného od 1. 10. 2015⁶³ rozhoduje majetkové spory, jestliže jeho pravomoc vyplývá z platně uzavřené smlouvy uzavřené mezi stranami nebo z mezinárodní smlouvy a jde o věc, ve které lze uzavřít rozhodčí smlouvu. Rozhodčí soud HK AK vede seznam rozhodců,⁶⁴ kteří při výkonu funkce vystupují nezávisle a nikdy nevystupují jako zástupci stran. Spory však mohou rozhodovat i osoby, které na listině rozhodců zapsány nejsou. I Rozhodčí soud HK AK pociťuje současnou nechuť k rozhodčímu řízení. Jestliže počet projednávaných sporů kolem roku 2010 přesahoval tři tisíce, v loňském roce poklesl na jeden tisíc tři sta.

Druhým stálým rozhodčím soudem je **Burzovní rozhodčí soud**,⁶⁵ který je oprávněn k rozhodování sporů z burzovních obchodů na burze, jestliže jeho pravomoc vyplývá pro daný spor z platně uzavřené smlouvy, která je obsažena v čl. 36 Pravidel obchodování na burze. Rozhodcem může být pouze osoba zapsaná v seznamu rozhodců, který schvaluje burzovní komora. Třetím stálým rozhodčím soudem je **Burzovní rozhodčí soud Československé komoditní burzy Kladno**,⁶⁶ který je zřízen burzovní komorou pro rozhodování sporů výlučně z burzovních obchodů na základě uzavřené smlouvy.

Závěrem

Právní úprava rozhodčího řízení na našem území od roku 1949 byla ovlivněna jak vývojem rozhodčího řízení v mezinárodním měřítku, tak i politickým vlivem vládnoucí garnitury. Proto můžeme pozorovat nejdříve omezení rozhodčího řízení pouze na mezinárodní obchodní vztahy československých organizací zahraničního obchodu, kdy právě pro tyto vztahy bylo rozhodčí řízení upřednostňováno, přes jeho velkou liberalizaci na veškeré soukromoprávní majetkové poměry v roce 1994. Patnáct let rozhodčí řízení v praxi úspěšně fungovalo. Poté došlo ke zvratu, který byl způsoben především zneužíváním rozhodčího

---

pravomoc soudu nebo o nichž to stanoví zvláštní zákon, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva.“

⁶² V zákoně č. 335/2014 Z. z., o spotřebitelskom rozhodcovskom konaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Komerční rozhodčí řízení je pak upraveno v zákoně č. 244/2002 Z. z., o rozhodcovskom konaní.

⁶³ Blíže srov. MAISNER, M. – TRAPL, V.: Řád Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Komentář. Praha, 2015. Řád je dostupný na <http://www.soud.cz/rady/rad-rozhodciho-soudu-01-07-2012-uz-01-10-2015>.

⁶⁴ Dostupný na <http://www.soud.cz/seznamy-rozhodcu>.

⁶⁵ Srov. § 30 zákona č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů.

⁶⁶ Srov. § 28 zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách.

řízení ve spotřebitelských sporech. Pak v roce 2016 následuje jeho značné omezování a vylučování určitých majetkových sporů z rozhodčího řízení.

Omezování tuzemského rozhodčího řízení však není konec. V legislativním procesu se nachází novela zákoníku práce, která by také měla zcela zakázat rozhodčí řízení v pracovních sporech, protože rozhodčí řízení těchto sporů údajně představuje zásah do zásady autonomie smluvních stran, rozhodčí řízení prý také neposkytuje zaměstnanci na rozdíl od soudního řízení některá procesní práva nebo je omezuje apod. „*Nestane-li se něco zcela neočekávaného – zvítězí v krátké době ve sněmovně další ‚jednoduché‘ řešení. Byť je prezentováno jako další nástroj ke zvýšení ochrany zaměstnanců, opak je fakticky pravdou, neboť se jim uzavírá důležitá možnost, jak se zaměstnanec může domoci práva efektivním a rychlým způsobem a ‚odsuzuje jej‘ k soudnímu řešení sporu, jehož úskalí byla výše popsána.*“⁶⁷

Dnes slovní spojení „rozhodčí řízení“ pejorativně vyvolává negativní vztah odborné i laické veřejnosti k rozhodčímu řízení. Dochází dokonce i k tzv. „exportu sporů“ čistě vnitrostátních k projednání v rozhodčím řízení u zahraničních rozhodčích soudů (např. Mezinárodním rozhodčím soudem Mezinárodní obchodní komory v Paříži), nebo dokonce českými rozhodci v zahraničí. Rozhodčí nálezy vydané v takovém rozhodčím řízení se považují za „cizí“. Sporné strany se tím snaží dostat se z dosahu našich soudů. České obecné soudy totiž nejsou oprávněny takové rozhodčí nálezy rušit. I judikatura Nejvyššího soudu České republiky vylučuje kontrolní funkci českých soudů v takových případech.⁶⁸

Rozhodčímu řízení nepřispívají ani vyjádření některých našich politiků. Ministr dopravy Dan Ťok v souvislosti s jedním prohraným sporem zakázal rezortním organizacím uzavírání rozhodčích doložek v nových smlouvách.⁶⁹

Rozhodčí řízení na našem území má nepochybně dlouholetou tradici. V současné době však nejen samo rozhodčí řízení, ale i jeho právní úprava potřebují restart. Stejně, jako tomu bylo v minulosti i v jiných státech v Evropě. Na závěr si dovoluji citovat optimistický názor nové předsedkyně Rozhodčího soudu HK AK M. Karfíkové „*Snad se dočkáme časů, kdy laciná gesta oklešťující rozhodčí řízení, nebudou tím, co by politikům, ale nejen jim, pomohlo odvrátit břímě vlastní odpovědnosti.*“⁷⁰

⁶⁷ PICHRT, J. – ŠTEFKO, M. – MORÁVEK, J.: *Analýza alternativních způsobů řešení sporů v pracovních vztazích*. Praha, 2016, s. 377.

⁶⁸ Např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 23 Cdo 1034/2012 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 23 Cdo 2542/2011.

⁶⁹ Dostupné na http://www.mdcz.cz/cs/Media/tiskove_zpravy/ministr_Dan_tok_rezortnim_organizacim_zakazal_uzavirani_rozhodcich_dolozek_u_novych_smluv.html.

⁷⁰ BĚLOHLÁVEK, A.: Rozhovor s novou předsedkyní Rozhodčího soudu Marií Karfíkovou. *Bulletin advokacie* č. 10/2016, s. 20.

Development of Domestic Legislation Arbitration Law Since 1949

Květoslav Růžička

Summary

The author of this article discusses the development of arbitration law as one of the alternative methods of the private law dispute settlement in the Czech Republic from 1949 until the present. Arbitration is defined as the arbitration of disputes by private individuals or non-state arbitral institutions that are authorized according to the legislation to discuss and decide the submitted dispute. The basic condition that has to be met for the process of arbitration is a valid arbitration agreement between the parties of the dispute. Arbitration proceedings are not any phenomenon of the twentieth or twenty-first century, but they existed in our country since the reign of Charles IV.

In the Czech legislation, we can see some kind of developmental amplitude when the arbitration was first accepted only for disputes of Czechoslovak legal entities (1950), then it was limited only for international trade disputes (1963) and after its considerable easing (1994) all private law disputes, including natural persons. Since then there have been abuse of this arbitration, mainly by subjects providing “quick loans” and because of that, all of the consumer disputes were excluded from arbitration (2016).

Currently we are in a period of time, when the arbitration (although it is commonly used abroad for resolving consumer disputes) is facing a considerable mistrust and is avoided in practice. It is obvious that arbitration needs a “restart”, which can be achieved by new arbitration law, which would reflect existing international standards.